

3

niční zámek, kaple sv. Huberta) z konce 18. a první poloviny 19. století, sofistikovaně situovaných v krajině, tvoří společně se zámeckými rezidencemi její nejvýraznější součást. Doplnuje starší kulturní struktury (rybníky z konce středověku, soustavu alejí a lesních průseků ze 17. a 18. století) o dominanty, jež jsou ohnisky krajinných kompozic, nezřídka vytvářených pomocí introdukovaných cizokrajních dřevin. V osvícenském přístupu ke krajině tak rozvíjí program okrasného statku. Řada z nich má proto vedle výtvarného působení v krajině i ryze účelovou funkci (chov ovcí, krav a bažantů, ubytování hajných a revírníků, rozhledny).

O tom, že krajina mezi Valticemi a Lednicí má mimořádné hodnoty, nebylo a není pochyb. Tamní knížecí zahrady proslavily kraj ovšem mnohem dříve – už v 17. století, kdy byla dobudována zahrada v Lednici. Jejich sláva vzrostla postavením lednické oranžerie na počátku 18. století, podle současníků největší ve Svaté říši římské. Výstavba minaretu (podle lidu „Babylonské věže“), založení krajinnářského parku s umělým jezerem nevídané rozlohy a nejrozsáhlejšími výsadbami dřevin z Nového světa v monarchii a posléze dotvoření zemědělské krajiny do podoby okrasného statku s půvabnými stavbami přispěly k dalšímu věhlasu. V 19. století se „Lednice a její zahrady“, jak je areál jmenován v turistických příručkách, označovaly za „zahradu Evropy“ a rychle se stávaly jedním z center zahradnické a krajinnářské tvorby v Evropě. Tento proces byl završen zřízením vyšší zahradnické školy a vybudováním vědeckého institutu zaměřeného na genetiku a šlechtění rostlin.

Když Československo s takřka dvacetiletým zpožděním přistoupilo v roce 1990 k Úmluvě o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a bylo možné uvažovat o tom, co z československých objektů navrhnout k zápisu mezi památky chráněné podle ní, mluvilo se v Lednici a ve Valticích o tom, že by areál měl být mezi

nimi. K zápisu na tento prestižní seznam lze ovšem nominovat pouze takové památky, které požívají nejvyšší ochrany na národní úrovni. V LVA byly v té době chráněny jednotlivé zámky, zámečky, parky, kostely, domy a sochy jako kulturní památky, ochraně podléhaly rybníky jako přírodní rezervace, avšak krajina jako celek chráněna nebyla. Stalo se tak až v roce 1992 vyhláškou Ministerstva kultury ČSR o prohlášení LVA za krajinnou památkovou zónu.¹ Ta stanovila hranice a základní podmínky pro zabezpečení její ochrany a péče o ni. Prvotní návrh zahrnoval ovšem celé město Břeclav, Podivín a Sedlec. Zatímco lidé ochranu podporovali, zastupci obcí začali malovat takřikající „čerty na zeď“. Obávali se omezení kýženého rozvoje. Ministerstvo kultury proto redukovalo památkovou zónu tak, že z ní vyloučilo obce ležící na okraji (Poštorná, Charvátská Nová Ves, Podivín, Břeclav, Sedlec). Lze konstatovat, že se tak stalo spíše ke škodě, protože zejména Poštorná oplývá mimořádně hodnotným souborem budov liechtensteinské stavební produkce. Poté se podařilo na mezinárodní konferenci do Valtic pozvat světové odborníky z USA, Británie, Německa a Rakouska, kteří nevyházeli z údivu nad hodnotami krajiny i nad tím, jak je možné, že o takto cenném souboru staveb a krajinných prvků svět vůbec neví. Doporučení nominovat LVA na Seznam světového dědictví se pak logicky stalo součástí závěrečného stanoviska konference. Nakonec se tak i stalo. LVA o rozloze 143 km² byl dne 7. prosince 1996 v mexické Méridě zapsán jako již šestá česká památka na Seznam světového dědictví a jako třetí kulturní krajina na světě, hned po Rýžových terasách ve filipínských Kordillerách a portugalské umělecky ztvárněné krajině v Sínře, které byly zapsány o rok dříve.

Nepochybně i to bylo impulsem nejen k růstu turistického ruchu – LVA patří mezi nejvyhledávanější tuzemské turistické cíle a jeho oblība

Obr. 3. Park státního zámku Lednice s akvaduktem. Foto: Roman Zámečník, 2019.

stále stoupá –, ale i k většímu přílivu prostředků z národních i mezinárodních zdrojů na jeho postupnou rehabilitaci.

Budiž tedy Lednicko-valtickému areálu přáno do dalších desetiletí mnoho osvědčených správců, hlavně takových, kteří si plně uvědomují jeho světovou jedinečnost, a také to, aby celosvětové omezení cestování v důsledku pandemie onemocnění COVID-19 rychle odeznělo a z krás LVA se mohli těšit všichni, kteří o návštěvu této pozoruhodné památky projeví zájem.

Ing. Roman ZÁMEČNÍK, Ph.D.
zamecnik.roman@npu.cz
NPÚ, ÚOP v Brně

■ Poznámky

1. Vyhláška MK ČR č. 484/1992 Sb. ze dne 10. 9. 1992 o prohlášení Lednicko-valtického areálu na jižní Moravě za památkovou zónu.

Zámecká zahrada v Ostrově v proměnách času

Dne 10. září 2021 proběhlo slavnostní otevření nové muzejní expozice v sale terénně zámku v Ostrově. Tato expozice je jednou z mála v naší republice, která se snaží v ucelené podobě návštěvníkům přiblížit historický vývoj památky zahradního umění evropského významu.¹

Příběh zahrady

V roce 1623 získal město Ostrov i přilehlé panství vojevůdce císařských vojsk kníže Julius Jindřich, vévoda Sasko-Lauenburský (1586–1665), a učinil z něj své rezidenční sídlo. Právě příchodem tohoto významného šlechtického rodu se začal odvíjet nevšední příběh ostrovských zahrad. Kníže vykoupil část domů na pravém břehu říčky Bystřice, dal je zbourat a založil zde novou zahradu. Tu lze označit za typické dítě manýrismu. Tvůrci se v ní pokusili uplatnit jak tradiční

■ Poznámky

1. Aktuální informace o zpřístupnění expozice lze získat na webových stránkách turistického portálu města Ostrov, viz <https://www.icostrov.cz/zahradaostrov/>, vyhledáno 12. 11. 2021.

1

2

italské renesanční vzory, tak nové myšlenky baroka, které v té době již prosakovaly do všech uměleckých oborů. Vznikla tak pestrá směsice volně navazujících zahradních prostor s řadou až kuriózních staveb, sochařskou výzdobou a především s nepřeborným množstvím vodních děl a hříček. Karlovarský lékař Michael Raphael Schmutzer označil ostrovské zahrady ve svém spisku *De Nymphis Carolobadensibus* vydaném v roce 1663 za osmý div světa. V té době však již jím opěvovaná zahrada z části neexistovala, protože ji v roce 1661 vážně poničila povodeň. Její vzhled nám však zachycuje série rytin z poloviny 17. století. Téměř okamžitě se začalo s opravami a budováním nové zahrady, která již pravděpodobně reagovala na nové barokní vzory; bohužel o jejím konečném vzhledu víme velmi málo, protože se nezachovalo žádné její vyobrazení. V roce 1690 přešlo město Ostrov sňatkem do majetku dalšího významného rodu, a to bádenských markrabat. Vzhledem k tehdy aktuální politické situaci v Evropě je i oni využívali jako své hlavní sídelní město a tomu musela odpovídat i kvalita zahrad. Došlo k další představbě, tentokrát ve stylu vrcholného baroka. Přestože byl tento styl svázán řadou pravidel, vznikla v Ostrově díky komplikovaným prostorovým podmínkám a potřebě reagovat na předcházející vývoj zahrady poměrně originálně řešená kompozice. Série rytin z roku 1715 zpodobňuje nejzajímavější části zahrady, ke kterým patřily: zahradní divadlo, menažerie, oranžerie, Venušin vrch, kuželna, řada fontán aj. Zahrada v Ostrově se mohla svou kvalitou a výstavností směle měřit s dalšími proslulými barokními zahradami zakládanými v okolních zemích. V druhé polovině 18. století však vymřeli Bádenští po meči, Ostrov začal střídat majitele, a přestože posléze přešel do majetku Habsburků, sláva jeho zahrad postupně upadala. Byly zrušeny květinové záhony, zanikla většina drobných zahradních staveb, které dodávaly kompozici pestrost,

prostor ovládly stromy, trávníky a v křivce vedené cesty. Postupně zde vyrostl téměř les a lidé zapomněli. V odborných publikacích se pravidelně objevovala pouze vyobrazení zahrady z poloviny 17. století, o minimálně stejně kvalitní vrcholně barokní fázi vývoje zahrady se literatura téměř nezmiňovala. Ostrovská zahrada se stala zahradou jedné manýristické veduty.

Nová expozice

Je potěšitelné, že se město Ostrov snaží slávu svých zahrad znovu vzkřísit. Již několik desítek let je prováděna postupná obnova zahrady spojená s archeologickými průzkumy a navracením řady zajímavých prvků do její kompozice. K prezentaci pomocí informačních tabulí přímo v zahradě se nyní připojila i ucelená muzejní expozice umístěná stylově do sály tereny zámku. Tato expozice nazvaná *Zámecká zahrada v proměnách času* má řadu vrstev a uspokojí jak návštěvníka hledajícího odborné informace, tak rodinu s dětmi, která zvláště ocení trojrozměrné modely nebo virtuální prohlídku již zaniklých částí zahrady.

Na deseti hlavních panelech je pomocí textu a velkého množství dobových i aktuálních vyobrazení představen příběh ostrovské zahrady ve všech jejích vývojových fázích a mnoha polohách. Návštěvník je postupně seznámen s její kompozicí, uměleckou výzdobou, vodním systémem a dalšími zajímavostmi. Zahrada je srovnávána se svými velkými vzory především z Itálie, Francie či Holandska a je představena nejen jako dílo zahradního umění, ale i jako místo odpočinku nebo vědeckých pokusů. Hlavní panely jsou proloženy opět deseti formátově menšími panely, které se věnují dalším zahradám, které s velkou pravděpodobností sloužily jako vzor pro kompozici zahrady v Ostrově (Vila d'Este v Tivoli, Hortus Palatinus v Heidelbergu, salcburský Hellbrunn aj.) nebo objektům, které inspirovala sama ostrovská zahrada (Lauenburg,

Obr. 1. Pohled do expozice *Zámecká zahrada v proměnách času* na zámku v Ostrově. Foto: Lubomír Zeman, 2021.

Obr. 2. Model zámecké zahrady v Ostrově. Foto: Lubomír Zeman, 2021.

Zákupy aj.). Pro zvědavější návštěvníky jsou v audiokiosku připraveny v digitalizované podobě i detailnější materiály, rozborů a analýzy.

Ve vitrínách jsou pak prezentovány vzácnější archivní dokumenty, grafiky, ale především modely zahrady v různých fázích jejího vývoje nebo modely důležitých staveb v zahradě. Součástí je také volně přístupný model vrcholně barokní fáze vývoje zahrady z kovu. Další vitríny jsou naplněny řadou archeologických nálezů zasazených do dobového kontextu a reality zahrady. Lze zde najít úlomky sochařské výzdoby, keramiky i originální podlahy. Otevření expozice podnítilo i nečekanou aktivitu obyvatel Ostrova, kteří začali přinášet další artefakty vážící se k zahradě. Pravděpodobně budou v budoucnu vystaveny v další vitríně.

Jako vrchol celé prezentace lze chápat velkoplošnou videoprojekci, která má ambici přenést návštěvníky v čase tři sta let nazpět, do doby, kdy se zde urození hosté procházeli vrcholně barokní zahradou. 3D model prostoru i řada animovaných sekvencí byly vytvořeny na základě podrobného studia a interpretace dobových vyobrazení zahrady.

Nemáme na našem území mnoho památek, které lze bez rozpaků označit za evropsky významné. Ostrovská zahrada k nim bezesporu patří. Kdyby měla podobné štěstí jako Květná zahrada v Kroměříži a dochovalo by se více z její originální architektonické výbavy, jistě by byla dnes neméně populární. Nová expozice tento handicap do značné míry smazává a znovu umožňuje návštěvníkům alespoň na chvíli zažít opojné kouzlo procházky „osmým divem světa“. Lze ji označit za velmi zdařilou vstupní bránu

3

Obr. 3. Slavnostní otevření nové muzejní expozice v sala terreně zámku v Ostrově konané dne 10. 9. 2021. Foto: Jan Železný, 2021.

k bližšímu poznání historického a stavebního vývoje zámecké zahrady v Ostrově v kontextu evropského vývoje zahradního umění.²

Mezinárodní historické sympozium Ostrov 2021

Slavnostní otevření nové expozice proběhlo v rámci programu již tradičního mezinárodního historického sympozia Ostrov 2021 s podtitulem *Zámecká zahrada v proměnách času*. Tento ročník byl tedy věnován především jednomu z nejvýraznějších fenoménů města Ostrov nad Ohří, kterým jsou jeho historické zahrady.

Bohužel povědomí o konání této akce bylo u odborné veřejnosti mizivé, čemuž odpovídala i účast. Lze to označit za promarněnou příležitost pro navázání intenzivnější zahraniční spolupráce, protože se sympozia v roli přednášejících zúčastnila také řada uznávaných specialistů z Německa a Rakouska. To nebývá v naší republice zatím běžné. V tuto chvíli lze pouze upozornit na to, že město Ostrov vydá v roce 2022 z tohoto sympozia sborník, který bude již tradičně oboujazyčný – česko-německý. Měly by v něm být uveřejněny příspěvky s následujícími tématy:

Přímo ostrovské zahradě, její historii a současnosti budou věnovány příspěvky *Zámecká zahrada v Ostrově v proměnách času* Mgr. Lubomíra Zemana z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Lokti, *Vědecká 3D vizualizace zahrad v Ostrově* doc. Ing. Přemysla Krejčířika, Ph.D., ze Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně a *Regenerace vegetačních prvků zámeckého parku v Ostrově* zahradní architektky Ing. Mileny Novákové, Ph.D. Příspěvky *Květná zahrada v Kroměříži a zámecká zahrada v Ostrově – dvě výjimeč-*

ná díla středoevropského zahradního umění Ing. Lenky Křesadlové, Ph.D., z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži a *Zahrady a voda – srovnání Hortus Palatinus v Heidelbergu se zámeckou zahradou v Ostrově* historičky umění Sigrid Gensichen, M. A., z Dossenheimu u Heidelbergu přinesou komparaci ostrovské zahrady s jinými zásadními díly zahradního umění daného historického období.

Širšímu kontextu dění v zahradním umění v období baroka, do kterého spadá nejslavnější etapa vývoje ostrovské zahrady, se bude věnovat ředitel sekce Historických zahrad Státní památkové správy spolkové země Baden-Württemberg prof. Dr. Hartmut Troll v příspěvku *Zahrada zámku Favorite markraběnky Sibylly Augusty Bádenské*, Ing. Mgr. Michal Vokurka z Historického ústavu AV ČR s tématem *Jägerlouis (Ludwig Georg Bádenský) a jeho zahrady mezi barokní tradicí a osvěcenskou inovací*, prof. Dr. Nadja Horsch z Institutu dějin umění Lipské univerzity s tématem *Poustevný ve dvorním zahradním umění baroka* a historik umění PhDr. Jan Štěpánek, Ph.D., v příspěvku o *Zaniklých barokních zahradách ve Žluticích a Manětíně*.

Doc. PhDr. Mgr. Milan Svoboda, Ph.D., z Technické univerzity v Liberci s příspěvkem *Ráj český Jana Viktorina z Valdštejna* a Mag. Irmgard Pangerl z Rakouského státního archivu (domácí, dvorský a státní archiv) ve Vídni s tématem *Císař jako zahradník – František I. a jeho hradní zahrada ve Vídni* se budou zabývat dalšími dílčími tématy z oblasti dějin zahradního umění.

Pro zájemce by měl být tento sborník k dispozici nejpozději v době konání dalšího *Mezinárodního historického sympozia* v Ostrově na podzim roku 2022.

Ing. Lenka KŘESADLOVÁ, Ph.D.
NPÚ, ÚOP v Kroměříži
kresadlova.lenka@npu.cz

■ Poznámky

2. Na přípravě expozice se podíleli: Mgr. Lubomír Zeman (autor textů a koncepce výstavy), Mgr. Miluše Kobesová (kurátorka výstavních předmětů), doc. Ing. Přemysl Krejčířik, Ph.D. – Ateliér Krejčířikovských s.r.o. (vizualizace historické podoby zahrady), Ing. Mgr. akad. arch. Ivo Kraml – Ars Fabrica (architektonické řešení), ACTPRO s.r.o. v zastoupení Mgr. Miroslava Šlechty (realizace expozice) a pracovní tým ostrovského městského úřadu pod vedením Ing. Alexandry Fůrbachové.

Z činnosti Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži 2019–2021

Metodické centrum zahradní kultury (dále také MCZK) vzniklo v roce 2015 při územním odborném pracovišti Národního památkového ústavu v Kroměříži v návaznosti na projekt Národního centra zahradní kultury v Kroměříži spolufinancovaný z fondů Evropské unie. Díky tomuto projektu byla v letech 2010–2014 obnovena Květná zahrada, část zámku i Podzámecké zahrady. Toto centrum s celorepublikovou působností každoročně připravuje řadu aktivit jak pro odbornou, tak i laickou veřejnost.

Zatím poslední monotematické číslo Zpráv památkové péče věnované zahradní kultuře bylo vydáno v roce 2019. Tento článek navazuje na přehled činnosti centra, který zde byl uveřejněn.

Metodická činnost

Tento okruh aktivit spočívá jak v metodické pomoci centra správcům jednotlivých památek zahradního umění, tak ve vydávání metodických materiálů, které reagují na aktuální problémy v oboru zahradní kultury. Prozatím bylo vydáno 13 metodik.

Zatím poslední vyšla v roce 2019 a byla věnována *Použití cibulnatých a hlíznatých rostlin v památkách zahradního umění*.¹ Lze ji použít

■ Poznámky

1 Lenka Křesadlová – Petr Hudec – Hana Poková, *Použití cibulnatých a hlíznatých rostlin v památkách zahradního umění*, Praha 2019.